

امام حسن(ع) در چه سالی متولد شد؟ و در چه سالی صلح نامه بین آن حضرت و معاویه امضا شد؟ کدام یک از همسرانش با نیرنگ معاویه، آن حضرت را مسموم کرد؟ مدت زمان خلافت آن حضرت چند سال بود؟ و مشهورترین صفات آن حضرت چیست؟

پاسخ اجمالی

امام حسن فرزند علی بن ابی طالب(ع) در شب نیمه ماه مبارک رمضان، سال سوم هجرت در شهر مدینه دیده به جهان گشود. در سن ۳۷ سالگی با وی برای خلافت و جانشینی امام علی(ع) بیعت شد. مدت امامت حضرتش شش ماه و سه روز به طول انجامید. پس از آن تحت شرایط و عوامل خاص در سال ۴۱ هـ.ق با معاویه صلح کرد و به مدینه مراجعت نمود و مدت ده سال در مدینه زندگی کرد، سرانجام با دسیسه و نیرنگ معاویه به دست همسرش (جعه دختر اشعث کندی) به شهادت رسید و در قبرستان بقیع در کنار قبر مادر بزرگش فاطمه بنت اسد به خاک سپرده شد.

به اعتراف دوست و دشمن، در فضایل و کمالات اخلاقی انسانی کامل بود: قرابت و نزدیکی آن حضرت به رسول الله(ص)، علاقه و محبت پیامبر نسبت به وی، دارا بودن بیشترین شباهت به رسول الله، یکی از مصادیق آیه تطهیر، حضور با پیامبر در جریان مباحله، تواضع و سخاوت فراوان، عبادت زیاد، به اتفاق برادرش (امام حسین) سرور جوانان بهشت بودن، برخی از بارزترین خصائص و ویژگی های اخلاقی و کمالات آن حضرت است.

پاسخ تفصیلی

امام حسن، فرزند علی بن ابی طالب(ع)، سرور جوانان بهشت است [۱].

بنا به روایت مشهور بین شیعه [۲] و اهل سنت، [۳] امام حسن(ع) در شب نیمه ماه مبارک رمضان، سال سوم هجرت در شهر مدینه دیده به جهان گشود. البته نقل های ضعیفی هم وجود دارد که یکی از آنها زمان ولادت آن حضرت را ماه شعبان ذکر می کند [۴]. شاید این تاریخ با تاریخ ولادت امام حسین اشتباه شده باشد. کنیه اش ابو محمد است [۵]. برخی گفته اند: این کنیه را پیامبر اکرم(ص) به امام حسن(ع) داد [۶]. در هفتمین روز ولادتش حضرت فاطمه(س) قنداقه امام حسن را - در پارچه ای از حریر بهشتی که جبرئیل برای پیامبر آورده بود - خدمت پدر آورد و پیامبر(ص) نام حسن را بر وی نهاد [۷].

لقب های آن حضرت عبارتند از: سید، زکی، مجتبی و تقی [۸].

هنگام ارتحال ملکوتی پیامبر(ص)، امام حسن(ع) هفت سال و چند ماه، یا هشت سال داشت. زمانی که امامت بعد از علی(ع) به ایشان رسید، ۳۷ ساله بود [۹].

شیخ مفید در کتاب ارشاد می گوید: «زمان بیعت (امامت) امام مجتبی روز جمعه ۲۱ رمضان سال چهل هجری بود [۱۰].»

مدت امامت آن حضرت شش ماه و سه روز به طول انجامید و در سال ۴۱ هـ.ق بین او و معاویه صلح نامه امضا شد [۱۱]. پس از اجرای صلح، امام حسن(ع) به مدینه مراجعت نمود و مدت ده سال آخر عمر شریفش را در آنجا ساکن بود [۱۲].

درباره تاریخ شهادت امام حسن مجتبی(ع) در منابع اسلامی اختلاف نظر دیده می شود؛ پنجم ربیع الاول، [۱۳] و ۲۸ صفر سال پنجاه هجری [۱۴] که مشهور همان قول دوم است. امام حسن(ع) به دست همسرش جعه (دختر اشعث کندی) از طریق سم به شهادت رسید [۱۵]. این حادثه با دسیسه و نیرنگ معاویه و وعده ازدواج با پسرش یزید بن معاویه صورت پذیرفت. سرانجام امام(ع) با نوشیدن زهر به دست همسرش به دیدار حق شتافت و امام حسین(ع) پس از مراسم غسل و کفن، برادرش را در کنار مقبره مادر بزرگشان فاطمه بنت اسد در قبرستان بقیع به خاک سپرد [۱۶].

فضائل و مناقب امام حسن(ع)

تاریخ نویسان درباره امام حسن مجتبی(ع) فضایل و مناقبی را ذکر کرده اند که برخی از آنها چنین است:

۱. انام گذاری امام حسن از سوی خداوند

جابر بن عبدالله می گوید: هنگامی که حضرت زهرا امام حسن(ع) را به دنیا آورد، به امام علی(ع) گفت: «برایش نام انتخاب کن.» علی(ع) فرمود: «من در نام گذاری این فرزند بر پیامبر خدا پیش نمی گیرم.» قنداقه امام حسن را خدمت رسول الله(ص) آوردند و گفتند: یا رسول الله! برایش نام انتخاب کن. پیامبر فرمود: «در این نام گذاری بر خدای متعال سبقت نمی گیرم.» پس خدای متعال به جبرئیل وحی فرستاد که محمد(ص) صاحب فرزند شد، به جانب وی برو، تبریک بگو، و به او بگو که علی نسبت به تو مثل هارون نسبت به موسی است، پس نام فرزند هارون را بر وی بگذار. جبرئیل بر پیامبر(ص) فرود آمد، تولد فرزند را از جانب خداوند بر وی تبریک گفت و گفت: خدای متعال فرمود: «نام مولود فاطمه را به اسم پسر هارون نام گذاری کن.» پیامبر فرمود: «نام پسر هارون چیست؟» جبرئیل گفت: شبر. پیامبر(ص) فرمود: «زبان ما عربی است!» پس جبرئیل در جواب گفت: «او را حسن نام بگذار» و پیامبر نام حسن را برایش برگزید [۱۷].

۲. امام حسن؛ سرور جوانان بهشت

جابر از پیامبر خدا(ص) نقل می کند: «هر کس خواست سرور جوانان بهشت را ببیند، پس به چهره حسن بن علی نگاه کند [۱۸].»

۳. هیبت و ابهت امام حسن، هیبت رسول خدا

ابن علی رافعی از پدرش، از جد هاشم زینب دختر ابی رافع، نقل می کند: حضرت فاطمه با دو پسرش حسن و حسین(ع) خدمت رسول خدا(ص) رسید ... و فرمود: «این دو پسرانت هستند، پس چیزی به ارث و یادگار آن دو را بیاموز.» پیامبر(ص) چنین درباره آنها فرمود: «حسن، هیبت و ابهت مرا دارد. اما حسین دارای جود و بخشش و شجاعت من است.» مؤید این روایت، روایتی است که محمد بن اسحاق نقل کرده است؛ کسی در شرافت بعد از رسول خدا(ص) به حسن بن علی نرسیده است. وی می گوید من در مسیر مکه خود شاهد بودم که امام حسن از مکه کیش پایین آمد و پیاده می رفت از همراهانش کسی نماند، مگر این که او نیز از مکه کیش پیاده شد، حتی سعد بن ابی وقاص هم پیاده شد و در کنار حضرت راه می رفت [۱۹].

۴. امام مجتبی؛ شبیه ترین مردم به رسول خدا

از انس بن مالک نقل شده است: کسی در شباهت به رسول الله مانند حسن بن علی نبود [۲۰].

۵. شدیدترین ابراز محبت‌های رسول خدا نسبت به امام مجتبی

اسامه بن زید گوید: شبی از شب‌ها به خاطر حاجتی، در خانه رسول خدا (ص) را کوییدم، آن‌حضرت از خانه بیرون آمد، نیازم را گفتم و پیامبر حاجتم را برآورده ساخت؛ در آن حال حضرتش را دیدم چیزی بر خود پیچیده بود که نام آن را نمی‌دانستم! گفتم: یا رسول الله! این لباس چه نام دارد؟ رسول خدا (ص) لباس خود را باز کرد، دیدم حسن و حسین را در بغل داشت، سپس فرمود: «این دو فرزند من و فرزند دخترم می‌باشند! خدایا! من آنها را دوست می‌دارم و تو دوست بدار هر کسی که آنها را دوست داشته باشد» [۲۱].
در روایتی دیگر از براء بن عازب آمده است؛ من دیدم که حسن بر دوش رسول الله بود، در حالی که می‌فرمود: «خدایا! من او (حسن) را دوست می‌دارم، تو نیز او را دوست بدار» [۲۲].

۶. زهد و عبادت امام حسن

امام حسن مجتبی (ع)؛ عابدترین، زاهدترین و با فضیلت‌ترین مردم زمانش بود و زمانی که عازم حج می‌شد، با پای پیاده می‌رفت و گاهی هم پا برهنه. امام حسن زمانی که یاد مرگ می‌کرد می‌گریست و هنگامی که به یاد قبر و قیامت می‌افتاد، اشک از چشمانش سرازیر می‌شد [۲۳].

۷. بذل و بخشش در راه خدا

امام مجتبی (ع) اهل جود و بخشش بود و در میان مردم به این خصلت معروف بود. روایات فراوان در این باره آمده است؛ علامه مجلسی صاحب کتاب «بحار الأنوار» از «حلیه الاولیاء» نقل می‌کند: «امام حسن (ع) دو بار تمام زندگی‌اش را در راه خدا بین مستمندان تقسیم کرد» [۲۴].

۸. تواضع و محبت نسبت به فقرا

این شهر آشوب از کتاب «الفنون» از احمد مؤذّب و کتاب «نزهة الابصار» از ابن مهدی نقل می‌کند: امام حسن (ع) در حال گذر از جایی بود، دید عده‌ای از فقرا بر زمین نشسته‌اند و مقداری نان خشک خورده شده در سفره آنها است و مشغول خوردن هستند، از حضرت دعوت کردند از آن نان خشک میل کند، حضرت از مرکب پیاده شد در کنارشان نشست و از آن نان میل کرد، به برکت وجود امام نان آن‌قدر زیاد شد که همه از آن خوردند و سیر شدند، پس از غذا امام مجتبی (ع) از آنها دعوت کرد و در منزل خود از آنان پذیرایی نمود [۲۵].
مشابه این‌گونه روایات و ده‌ها آیه قرآن که درباره فضایل و مناقب اهل بیت و امام مجتبی وارد شده، فراوان است [۲۶] و به همین مقدار درباره آن‌حضرت اکتفا می‌کنیم. درباره فضیلت و شخصیت امام حسن (ع) همین مقدار بس که آن‌حضرت از اهل بیت (ع) است، کسانی که خداوند پلیدی را از آنان دور کرده و آنان را پاک و مطهر گردانید، [۲۷] و از کسانی است که رسول خدا (ص) به اتفاق آنان با نصارای نجران مباحله کرد.

[۱] شیخ طوسی، محمد بن حسن، تهذیب الأحکام، ج ۶، ص ۳۹، تهران، دار الکتب الإسلامیة، چاپ چهارم، ۱۳۶۵ ش.

[۲] شیخ مفید، محمد بن محمد، الارشاد فی معرفة حجج الله علی العباد، ج ۲، ص ۵، قم، کنگره شیخ مفید، چاپ اول، ۱۴۱۳ق؛ طبرسی، فضل بن حسن، إعلام الوری بأعلام الهدی، ج

۱، ص ۴۰۲، قم، مؤسسه آل‌البیت (ع)، چاپ اول، ۱۴۱۷ق؛ آل‌یاسین، شیخ راضی، صلح الحسن (ع)، ص ۲۵، بیروت، اعلمی، چاپ اول، ۱۴۱۲ق.

[۳] ابن حجر عسقلانی، احمد بن علی، الاصابة فی تمییز الصحابة، ج ۲، ص ۶۰، بیروت، دار الکتب العلمیة، چاپ اول، ۱۴۱۵ق؛ ابن سعد کاتب واقدی، محمد بن سعد، الطبقات

الکبری، ج ۱۰، ص ۲۲۶، بیروت، دار الکتب العلمیة، چاپ دوم، ۱۴۱۸ق؛ سبط بن جوزی، تذکرة الخواص من الأمة فی ذکر خصائص الأئمة، ص ۱۷۶، قم، منشورات الشریف الرضی، چاپ اول، ۱۴۱۸ق.

[۴] ابن حجر عسقلانی این قول را چنین نقل کرده است: «و قیل فی شعبان منها»؛ الاصابة فی تمییز الصحابة، ج ۲، ص ۶۰.

[۵] الارشاد فی معرفة حجج الله علی العباد، ج ۲، ص ۵.

[۶] امین عاملی، سید محسن، أعیان الشیعة، ج ۱، ص ۵۶۷، بیروت، دار التعارف، ۱۴۰۳ق.

[۷] الارشاد فی معرفة حجج الله علی العباد، ج ۲، ص ۵.

[۸] ابن شهر آشوب مازندرانی، مناقب آل‌ابی‌طالب (ع)، ج ۴، ص ۲۹، قم، انتشارات علامه، چاپ اول، ۱۳۷۹ق.

[۹] إعلام الوری بأعلام الهدی، ج ۱، ص ۴۰۲.

[۱۰] الارشاد فی معرفة حجج الله علی العباد، ج ۲، ص ۹.

[۱۱] إعلام الوری بأعلام الهدی، ج ۱، ص ۴۰۲.

[۱۲] همان، ص ۴۰۳.

[۱۳] الطبقات الکبری، ج ۱۰، ص ۳۵۴؛ شبروی، جمال‌الدین، الإتحاف بحب الأشراف، ص ۱۱۵، قم، دار الکتب، چاپ اول، ۱۴۲۳ق.

[۱۴] طبرسی، فضل بن حسن، تاج الموالید، ص ۸۲، بیروت، دار القاری، چاپ اول، ۱۴۲۲ق؛ طبری آملی صغیر، محمد بن جریر، دلائل الامامة، ص ۱۵۹، قم، بعثت، چاپ اول،

۱۴۱۳ق؛ محدث اربلی، کشف الغمة فی معرفة الأئمة، ج ۱، ص ۴۸۶، قم، منشورات الرضی، چاپ اول، ۱۴۲۱ق؛ أعیان الشیعة، ج ۱، ص ۵۷۶.

[۱۵] آر.ک: «امام حسن (ع) و جعله»، سؤال ۴۷۳۳.

[۱۶] إعلام الوری بأعلام الهدی، ج ۱، ص ۴۱۴.

[۱۷] همان، ص ۴۱۱.

[۱۸] همان.

[۱۹] همان، ص ۴۱۲.

[۲۰] مجلسی، محمد باقر، بحار الأنوار، ج ۴۳، ص ۳۳۸، بیروت، دار إحياء التراث العربی، چاپ دوم، ۱۴۰۳ق.

[۲۱] مناقب آل أبي طالب (ع)، ج ۳، ص ۳۸۲؛ ترمذی، محمد بن عیسی، سنن الترمذی، ج ۵، ص ۶۵۶ - ۶۵۷، مصر، شركة مكتبة و مطبعة مصطفى البابي الحلبي، چاپ دوم،

۱۳۹۵ق

[۲۲] قشیری نیشابوری، مسلم بن حجاج، المسند الصحيح المختصر بنقل العدل عن العدل إلى رسول الله (ص) (صحیح مسلم)، ج ۴، ص ۱۸۸۳، بیروت، دار الاحیاء التراث العربی، بی تا.

[۲۳] شیخ صدوق، محمد بن علی، الأمالی، ص ۱۷۸، تهران، کتابچی، چاپ ششم، ۱۳۷۶ش.

[۲۴] بحار الأنوار، ج ۴۳، ص ۳۳۹.

[۲۵] مناقب آل أبي طالب (ع)، ج ۴، ص ۲۳.

[۲۶] دراین باره به این کتاب مراجعه کنید: فیروزآبادی، سید مرتضی، فضائل الخمسة من الصحاح الستة، تهران، اسلامیة، چاپ دوم، ۱۳۹۲ق.

[۲۷] احزاب، ۳۳؛ و نیز ر.ک «: آیه تطهیر»، سؤال ۱۵۰۴.